

Tváře války. Jestliže chcete vidět i neoficiální a neheroické fotografie sovětských vojáků v Afghánistánu – včetně různého pózování –, lze doporučit fórum na stránkách www.russiadefence.net.

Hod' tam granát, vymet' je!

S více než čtvrtstoletým zpožděním za publikaci originálu vyšla česky kniha běloruské spisovatelky, od předloška nositelky Nobelovy ceny, Světlany Alexijevičové **o sovětsko-afghánské válce Zinkovi chlapci. To bylo třeba čekat tak dlouho?**

JOSEF CHUCHMA

S amozřejmě nikoliv, zní rychlá a jednoduchá odpověď na výše položenou otázku. Je skoro záhadou, proč si nikdo z českých nakladatelů (či snad i rusistů?) *Zinkových chlapců* tak dlouho nevšiml. Určitým bonusem za ostudnou prodlevu může být skutečnost, že nynější české vydání se opírá o edici originálu z roku 2013, jejíž součástí je i „přídavek“: poměrně rozsáhlé dokumentární pásmo o procesu, který se v Bělorusku proti autorce vedl počátkem 90. let právě kvůli *Zinkovým chlapcům*. Několik málo z těch desítek lidí, kteří s autorkou pro knihu mluvili, totiž seznalo, že otištěná výpověď je poškozená, a věc skončila u soudu. Více než šedesátistránkové pásmo je v závěrečné čtvrtině vázaného svazku příhodně vytištěno na odlišný, šedý papír, aby appendix byl i vizuálně oddělen.

Za druhý bonus, nazvěme jej dějinným, může být považována zkušenost s Ruskem, která byla učiněna od doby, kdy Alexijevičová knihu poprvé publikovala (1989), a také od doby, kdy by tady bývalo bylo logické *Zinkové chlapce* publikovat (jako se stalo v některých jiných zemích), totiž od počátku devadesátých let. Rusko mezitím provedlo několik intervencí ve svém „zájmovém“ okruhu a absolvovalo dvě války s domácím Čečenskem, přičemž při té druhé srovnalo metropoli Groznyj se zemí (rozsah a „důkladnost“ trosek upomínaly na zkázu Stalingradu) a mučení bylo na denním pořádku (stejně jako

v Afghánistánu). Ve zmíněném dovětku k *Zinkovým chlapcům*, v němž znějí hlasy těch, kteří se staví na obranu Alexijevičové, či naopak proti ní, lze narazit i na prorocké obavy. „Zlověstný duch imperiální politiky, kterou se v Afghánistánu do důsledků prosadit nepodařilo, je stále zjevnější i v dnešním Bělorusku,“ napsal v lednu 1994 běloruský spisovatel Vasil Bykav, který se autorky zastal. „Soud se Světlenou Alexijevičovou je jen další logická kapitola v dlouhém řetězci skrytých i zjevných symptomů tohoto druhu. Steskem po říších a teplých mořích nepřekypuje jen Žirinovského partaj, která má dost příznivců i v Bělorusku. „Rozpumpovat“ posttotalitní společnost, „stmelit“ ji novou krví – to je ten prostředek sloužící k dosažení stále stejného cíle, tedy k obnovení svržených ideálů včerejška,“ zakončil Bykav svůj text pro list *Literaturnaja gazeta*. Budoucnost mu dala za pravdu, jak co se týče jeho běloruské vlasti, tak Ruska.

Zinkovi chlapci jako takoví sestávají z vesměs dvou až třístránkových (někdy i delších) výpově-

dí – monologů buď přímých sovětských účastníků sovětsko-afghánské války (1979–1989), anebo pozůstalých po padlých sovětských vojácích. Autorka monology nakořponovala do tří dnů; předchází jim prolog, v němž nejprve dává „ochutnat“ jednu takovou zpověď, následuje několik stránek z autorčiných zápisníků, v nichž v červnu 1986 a zejména v září 1988 konflikt reflektovala – osobně totiž Afghánistán také navštívila.

Samotná forma té knihy je nenápadně vytříbená, neostentativně promyšlená, což se projevuje například v řazení jednotlivých výpovědí či v nikoliv náhodně častém využívání tří teček – ty signalizují, že Alexijevičová vytvářela z nahrávaných výpovědí esence, zhuťnělé tvary. Ve výsledku přitom *Zinkovi chlapci* působí prostě, v nejlepší slova smyslu běží o tvorbu služebnou.

Člověk, to zní hrdě?

Je to otřásající čtení pro každého, kdo válkou neprošel, pro koho vykonávání násilí na druhých není obživou, denním chlebem. Názor-

neji přibližovat v knize líčené fyzické hrůzy tady nebudeme. Neméně příšerný je ovšem smysl a kontext popisovaného – ten naopak zdůrazníme! – jak tedy masakrů, tak celé té mašinerie, válečného provozu, do něhož se pustil Brežněvův Sovětský svaz a pokračoval v něm SSSR vedený Andropovem, Černěnkem i Gorbačovem. Paradoxem je, že nejliberálnější ze sovětských vůdců tu válku vlastně vedl nejdéle – protože byl nejmladší a nestačil zemřít; ostatně také ji nakonec raději i ukončil (se zcela tristními výsledky). V monolozích *Zinkových chlapců* se nefilozofuje, nýbrž konkrétně popisuje dění, a z těchto konkrétností vyplývají obecné metody práce s lidmi v závěrečné fázi sovětského režimu.

Několik takových příkladů „práce s lidmi“: řada vojáků, jimž nebylo ani dvacet, byla do Afghánistánu poslána prakticky bez řádného výcviku. Jejich materiální vybavení bylo často pro afghánské podmínky totálně nevhodné, například co se bot týče – a tak „vojáci internacionalisté“, jak je kremelský režim tituloval, nezřídka staho-

vali vhodnější obuv z mrtvých afghánských bojovníků. Umocněno to bylo tím, že v sovětské armádě se praktikovala brutální šikana, takže i když nastupující vojáci vyfasovali novou výbavu, mazáci ji z nich stahovali a pohodili k nim věci, z nichž některé pamatovaly druhou větovou válku.

Běžní vojáci posláni do Afghánistánu permanentně trpěli hladem a žízni, mívali avitaminózu, museli konzumovat konzervy vyrobené i v padesátých letech. Výjimkou nebylo užívání drog. V lazaretech se nedostávalo i těch nejzákladnějších léků. V Afghánistánu se obírali mrtví a rabovali se; vybraní vojáci, prvořadě důstojníci, domů posílali kufry plné kořisti. Těžce a se vším se kšeftovalo, včetně třeba toho, že „vojáci internacionalisté“ prodávali Afgháncům své zbraně, jimiž ti je pak zabíjeli.

Pozůstalým přivážel režim mrtvé syny zpět v nejlacinějších rakvích pobitých zinkem. Ztráty rodičům či manželkám kompenzoval stát naprosto minimálně. Celou tou mašinerií od rekrutů po uznání náhrad pro pozůstalé prolézala nemilosrdná korupce a prakticky úplná ztráta iluzí a ideálů, jestliže občanům předtím ještě nějak zůstávaly. A tak dál, a tak podobně...

Sovětský svaz ztratil v Afghánistánu, který zkrátka bez skrupulí a mohutně okupoval, zhruba patnáct tisíc lidí. Jenže: afghánských bojovníků Sověti zabili, uvádí se, 75–90 tisíc. A civilních obětí má tahle válka (už ten početní rozptyl!) na kontě někde mezi 650 000 až dvěma miliony lidí. Sověti se s tím věru nemazali, dá se vyčíst z *Zinkových chlapců*. Když se z nějakého tábořiště nebo vesnice proti nim střelilo, prostě to místo srovnali ze země. Nebo když vtrhli do obydli, někdy se jistili tím, že stavení preventivně vyčistili granáty. To se pak dopočítejte mrtvých...

Světlana Alexijevičová: Zinkovi chlapci

Přeložila Pavla Bošková Pistorius & Olšanská, Příbram 2016, 312 stran

Střílejte, nebo budete stříleni! Sovětská armáda bojuje v afghánské krajině...